

Laska Eskulapa i Kaduceusz jako symbole medyczne

Michael A. Izard

Tematem pracy są potencjalne źródła i znaczenia dwóch najbardziej znanych symboli medycznych – Laski Eskulapa i Kaduceusza – w odniesieniu do Biblii oraz greckiej i rzymskiej mitologii. Wspomniane są również współczesne użycia tych symboli.

The Staff of Aesculapius and the Caduceus as medical symbols

The possible origins and meanings of the two most famous medical symbols, the Staff of Aesculapius and the Caduceus, are discussed. Reference is made to the Bible, and to Greek and Roman mythology. Modern usage of these symbols is also commented upon.

Słowa kluczowe: Laska Eskulapa, Kaduceusz, mitologia, symbole medyczne

Key words: Staff of Aesculapius, Caduceus, mythology, medical symbols

Wstęp

Laska Eskulapa i Kaduceusz są symbolami zazwyczaj łączonymi z medycyną. Na Ryc. 1 Laska składa się z pojedynczego węża oplecionego wokół rozwidlonego kija, natomiast Kaduceusz na Ryc. 2 tworzą dwa węże oplecione wokół kija zwieńczonego skrzydełkami i nierozwidlonego. Oba symbole posiadają interpretacje, pomiędzy którymi granice uległy zatarciu na skutek utraty historycznej i mitycznej wiedzy starożytnych. Niniejszy artykuł omawia potencjalne źródła i interpretacje tych dwóch symboli, przede wszystkim w takim kształcie, w jakim zostały przedstawione na Ryc. 1 i 2. Trzeba jednak zaznaczyć,

Ryc. 2. Kaduceusz

Ryc. 1. Laska Eskulapa

że istnieje wiele wariantów przedstawień tychże symboli, które różnią się wzorem laski/kija/różdżki; w niektórych wersjach wąż (bądź węże) jest ozdobiony liśćmi. Na przykład Laska w herbie londyńskiego Royal Society of Medicine ma kształt litery T, a w znaku graficznym World Health Organisation jest prosta i nierozwidlona. Natomiast Kaduceusz w herbie londyńskiego Royal College of Radiologists to pojedynczy kij bez skrzydełek (jak na Ryc. 2).

Węże

W Starym Testamencie Mojżesz posługuje się dla uzdrowienia kijem oplecionym dwoma węzami. Dla Babilończyków wąż był symbolem uzdrawiania, mądrości i płodności. Węże były też dobrze znane w greckiej mitologii,

ale mogły przedstawiać zarówno dobro, jak i zło. Gorgony, w tym słynna Meduza, miały na głowach węże zamiast włosów, węże były też przedstawiane w rytach inicjacyjnych, aby otworzyć zmysły na świat bądź jako *wewnętrzne oko* myśli i intelektu.

Eskulap/Asklepios

W greckiej mitologii Asklepios (łac. Eskulap) był uważany za przyrodniego brata Hermesa, boga nauki i handlu oraz posłańca bogów (w mitologii rzymskiej Merkury był skrzydlatym posłańcem bogów). Eskulap uważał chorobę za zatrucie, a przez to łączył ją z węzami. Eskulapa przedstawia się jako syna Apolla. Tenże zabił jego matkę – Koronis i przeprowadził pierwsze cesarskie cięcie, aby umożliwić narodziny syna. Eskulapa oddano na wychowanie do centaury Chirona, który nauczył go sztuki chirurgii i uczynił z niego najslawniejszego i najbardziej szanowanego lekarza tamtych czasów. Nauczył go także używania leków, zaklęć i napojów miłosnych.

O Eskulapie/Asklepiosie wspomina także Homer w *Iliadzie* – walczył on u boku Achajów w wojnie trojańskiej i uleczył Filokteta ukąszonego przez węża. Homer wspomina również o jego dwóch synach – Machaonie i Podaliriusie, których również uważano za utalentowanych uzdrowicieli.

Laska

Symbol Laski w szerokim sensie posiada ogólne znaczenie *uzdrowiania*. W mitologii posiada trzy poziomy religijnej konotacji: poziom humanistyczny, ponieważ Eskulap był greckim uzdrowicielem, poziom pogański, który odnosi się do Eskulapa jako syna Apolla, i poziom monoteistyczny – Starego Testamentu; a zatem żydowskiej, chrześcijańskiej i islamskiej religii. Te trzy płaszczyzny mają niewielkie znaczenie we współczesnym świecie, może poza bardziej religijnymi chrześcijanami, którzy odnoszą się do wersetu z Nowego Testamentu (*Jan*,

Rozdz. 3), w którym Chrystus na krzyżu porównany jest do węża na lasce Mojżesza i uzdrawia tych, którzy patrzą na niego.

Hermes i Kaduceusz

Jedna teoria o pochodzeniu dwóch splecionych węży Kaduceusza głosi, że pierwotnie były to wstęgi używane jako girlandy/wianki, a później zostały zastąpione przez węże za sprawą wyżej wspomnianych konotacji religijnych.

Inna interpretacja wywodzi je z opowieści o Tejrezjaszu, który rzucił laskę pomiędzy dwa walczące (w niektórych wersjach kopulujące) węże, a one oplótły się wokół laski. (Tejrezjasz został natychmiast przemieniony w kobietę i pozostał nią przez siedem lat, dopóki nie był w stanie powtórzyć tego aktu). Legenda głosi, że laska przeszła wówczas w posiadanie Hermesa. Podstawowa moc Kaduceusza to moc uzdrawiania lub krzywdzenia/uszkodzenia. Skrzydełka ukazane na Ryc. 2 są także symbolem Hermesa, który w imieniu bogów przeprowadzał zmarłych do Hadesu, niosąc przed sobą Kaduceusza.

Wczesne źródła pomieszenia symboli Laski i Kaduceusza

Początkowe zatarcie się granic pomiędzy symbolami niemal na pewno miało swoją przyczynę w powiązaniu postaci Hermesa z alchemią. Alchemicy przejęli Kaduceusza, ponieważ Hermes był patronem hazardzistów, złodziei, oszustów i właśnie alchemików. Do końca XVI wieku alchemia stała się na wielu obszarach ściśle powiązana z medycyną i sprawiła, że Kaduceusz zaczął być używany jako symbol medyczny.

Laska i Kaduceusz w czasach współczesnych

Obecnie Kaduceusz często zastępuje Laskę w przedstawianiu symboliki medycznej. Jednym z przykładów jest Kaduceusz użyty jako symbol Korpusu Medycznego

Tab. I. Przykłady wydawnictw wykorzystujących symbol węża w swoim znaku graficznym

A. & C. Black Londyn	Wąż opleciony wokół czarki (do puszczania krwi?) stojącej na podstawce [Knox R. <i>Radiography & Radio-Therapeutics</i> . 1919]
Butterworths Medical Publications Londyn	Kaduceusz, skrzydła i litera B [Raven RW. <i>Cancer</i> . Volume 5. Part IX <i>Radiotherapy</i> . 1959]
J. & A. Churchill Londyn	Kaduceusz i skrzydła [Cade S. <i>Radium Treatment of Cancer</i> . 1929]
Grune & Stratton Nowy Jork	Kaduceusz, skrzydła i litery G i S [Buschke F. <i>Progress in Radiation Therapy</i> . 1958]
Heinemann Medical Books Londyn	Eskulap na krześle trzymający laskę, z kogutem u stóp [Peel J, Brudenell JM. <i>Textbook of Gynaecology</i> . 1969]
Hospital Physicists' Association London	Kaduceusz i atom wg Bohra [<i>History of the Hospital Physicists' Association 1943-1983</i>]
Röntgen Society Londyn	Laska Eskulapa stanowi cześć znaku (obok znajduje się sowa) [<i>Journal of the Röntgen Society</i> 1904]
Union Minière du Haut Katanga Bruksela. [RB = Radium Belge]	Wąż otaczający okrąg zawierający gwiazdę oraz litery RB [<i>Radium</i> . 1931]

Marynarki Wojennej USA, a także wielu armii państw zachodnich – chociaż nie jest do końca jasne dlaczego wybrano właśnie taki symbol. Również American Medical Association wykorzystuje Laskę w swoim znaku graficznym (kij jest nachylony pod kątem 45°, a nie ustawiony w linii pionowej).

Dostrzeżono również analogię z podwójną spiralą DNA, chociaż w rzeczywistości w podwójnej spirali oba łańcuchy biegną równolegle. Skrzydełka na Ryc. 2 można także odnieść do skrzydeł amerykańskiego orła i motywu Królewskich Sił Powietrznych, które być może stanowią odniesienie do skrzydeł Hermesa – aby symbolizować uskrzydłony lot.

Wartość symbolu – elementu oznaczającego – zależy od jego relacji z innymi elementami oznaczającymi i od swojej pozycji wewnątrz systemu, w jakim jest użyty. W ciągu kilku ostatnich stuleci zachodnia medycyna zmieniła swój status w społeczeństwie i stopniowo system uległ zmianie, a co za tym idzie – wartość symboli używanych do przedstawiania medycyny również się zmieniła. Pojęcie to jest dobrze rozpoznane w semiotyce (ogólnej teorii znaków), gdzie dynamiczne zmiany w społeczeństwie w miarę upływu czasu zmieniają pojęcia implicytne w elemencie oznaczającym. Wewnętrzne i zewnętrzne siły w coraz większym stopniu komercjalizują medycynę. Kaduceuszowi zaczęto zatem przypisywać coraz większą wartość użytkową na rynku, w tym – w publikacjach medycznych (Tab. I), a ilość wariantów obu symboli wspólnie znacząco wzrosła.

Michael A. Izard MD, PhD
University of Sydney
Mater Hospital
Crows Nest, New South Wales 2065
Australia
e-mail: mikeizard@optusnet.com.au

Piśmiennictwo

1. Nichols D. *Walk Among Gods: The Symbols of Medicine*. <http://www.in-ta.net/info/aesculapius/iatros.html>
2. Scott. K. *The History and Confusion of the Caduceus symbol and the Staff of Aesculapius in Medicine*. <http://www.artsymbolism.com/2002/KimScottcaduceuspaper.html>
3. Chandler D. *Semiotics for Beginners*. <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/S4B/sem02.html>
4. Blayney K. *The Caduceus versus the Staff of Asclepius*. 2002. <http://drblayney.com/Asclepius.html>

Nadesłano: 30 czerwca 2007 r.

Przyjęto: 30 lipca 2007 r.